

Návrh na uspořádání části území Šlapanic nad ulicí Zemědělskou - Šlapanický lesopark

Úvod

Charakteristickým rysem sídelního útvaru Šlapanice a jeho bezprostředního okolí je nedostatek vzrůstné zeleně a převládající podíl ploch s nízkou vegetací, převážně zemědělsky obdělávaných.

Existující souvislejší plochy se vzrůstnou zelení jsou pak vzhledem k reliéfu tvořeným údolím Říčky a tím podmíněnému historickému vývoji zástavby většinou jen na jeho svazích. Tato konfigurace terénu pak omezuje možnosti jejich využívání občany Šlapanic, navíc většina těchto ploch patří do chráněných území – Maloplošné zvláště chráněné území, přírodní památka s regulovanými podmínkami pobytu a využívání (Malý hájek, Velký hájek, Návrší) a navazující městský park. Zbývající zeleň je tvořena velmi malými plochami, které případně vyplňují nezastavěná místa.

Z klimatického hlediska patří území do klimatické oblasti teplé s charakteristikou – dlouhé teplé a suché léto, velmi krátké přechodné období s teplým až mírně teplým jarem i podzimem, krátkou mírně teplou až velmi suchou zimou, s velmi krátkým trváním sněhové pokrývky. Průměrná roční teplota vzduchu je 8,4° C, ve vegetačním období (04 - 09/roku) je 14,8° C.

Tyto podmínky v oblasti (vliv termiky) vedou k nižšímu spadu srážek, kdy průměrný roční úhrn srážek za rok je cca 560 mm a průměrný roční výpar je cca 440 mm. To podporuje také podmínky pro větrnou erozi a zvýšenou prašnost z nekrytých větrům otevřených půd.

Všechny tyto skutečnosti vedou k jednoznačnému závěru, že je nutno v oblasti sídelního útvaru Šlapanice hledat možnosti a realizovat opatření k vytváření dalších souvislých ploch vzrůstné zeleně s cílem nejen jejich zvětšení, ale také s možností účelného pobytu lidí v nich. T.j. zakládání větších ozeleněných a zalesněných ploch s oddechovým využitím charakteru lesoparku (LSP) by mělo být jedním z hlavních cílů dalšího harmonického a udržitelného rozvoje a řešení územního plánu města (ÚP).

Právě do zpracování ÚP by měly být promítnuty všechny možnosti realizace takových ploch nebo by v něm měly být strategicky chráněny rezervy v plochách, které by později mohly uvedenému účelu sloužit, protože pozdější změny v určení ploch v ÚP pak vedou k jejich nemožnosti, protože byl trvale změněn charakter ploch (zástavba, plochy s odňatou ornici,...) nebo vzhledem k např. vytvořeným finančním – náhradovým bariérám. ÚP by neměl ze strachu před nemožností financovat určitý záměr v dané době úplně zabránit jeho možné pozdější realizaci i dalšími generacemi.

Stávající stav, možnosti řešení

Při studiu katastrálních i topografických map, vlastnických poměrů a vývoje stavu využívání pozemků je zřejmé, že vytvoření nových zelených „zalesněných“ ploch je, vzhledem k potřebě využití diponobilních ploch k potřebné sídelní zástavbě a v podstatě neexistenci ploch ve vlastnictví města k zakládání i menších zelených ploch, téměř nemožné a to i finančně (hodnota pozemků).

Již v současné době je další výsadba např. jen liniové vzrůstné zeleně podél komunikací silně omezena vlastnickými poměry k pozemkům.

Rekreační zeleň s lesoparkovými prvky by měla být svojí polohou lehce denně dostupná obyvatelům sídelního útvaru ke zdravému a smysluplnému využití volného času. Navíc v současné době i výhledově scházejí některé běžně využívané prvky využití volného času i péče o zdraví v relativně otevřené přírodě jako jsou trekingové trasy, fit stezky, běžecké trasy, koupaliště s možností provozování alespoň některých vodních sportů, golfové hřiště, atd.

Z analýzy reálných současných a výhledových možností řešení vyplynulo, že jediným vhodným prostorem k vytvoření větší zalesněné plochy s charakterem lesoparku a navíc výhledovou možností výrazného

zvětšování jak plošného, tak rozšiřování druhů volnočasového využití je část východního okraje Šlapanic navazujícího na již existující „zelené plochy“ prostorů základní školy a hřbitova, v oblasti ohraničené areálem společnosti Bonagro, a.s., ul. Zemědělskou a silnicí od hřbitova ke státní silnici Brno-Vyškov (ul. Pod Žurání),

V návaznosti na umístění a poměrně velkou rozlohu Chráněného ložiskového území cihlářských jílu určeného k postupnému vytěžení, které navazuje na popisované navrhované území severovýchodním a východním směrem, se s jeho postupným vytěžením otevírá strategická možnost dalšího postupného rozšiřování lesoparku do těchto prostorů v dalších částech 21. století. To vyžaduje velmi odpovědný přístup k řešení této i v rámci oblasti Slavkovského bojiště významné části ÚP města Šlapanice. Tuto skutečnost zdůrazňují i vyjádření účastníků připomínkového řízení zpracovaného Konceptu ÚP a sami zpracovatelé, kteří navíc poukazují na dříve nevhodná, tuto část krajiny v podstatě devastující územní rozhodnutí - vůbec původní výstavba cihlářských provozů, povolení nevhodné průmyslové výstavby v lokalitě pod Žurání nebo na horizontu „trčící“ kovové zásobníky v areálu společnosti BONAGRO.

Využití této lokality k založení zelené plochy typu lesoparku – návrhové plochy krajinné nebo městské zeleně – Šlapanický lesopark (ŠL LSP) se jeví jako velmi vhodné z důvodů :

- oblast leží v relativně klidné oblasti daleko od hlukových zdrojů zatížených komunikací, které jsou relativně vzdálené a i odstíněné převýšením okolního terénu
- pro krátkodobý a střednědobý výhled lze vycházet ze stávajícího stavu ploch, kde část je plocha v souč. době již rekultivovaná společností Tondach ČR, s.r.o. (dále jen Tondach) po ukončení těžební činnosti cihlářských jílu, část je plocha skládky odpadů provozovaná společností Sateso, s.r.o. včetně okolních obslužných ploch a kyp výklizových materiálů deponovaných sem v době těžby cihlářských jílu (kypa odložených orníc na východní straně a kypa ostatních pro cihlářskou výrobu nevyužitelných materiálů s podílem dalších stavebních odpadů-bouračkové sutě, panely,..., na západní straně) část jsou plochy na jižní a jihozápadní straně vedle areálu Bonagro, příp. v dnes oplocené součásti jeho areálu, které jsou využity jako pomocné plochy nebo jako plochy kde probíhala výroba antuky
- část ploch, které jsou nebo budou rekultivovány po přímé těžbě cihlářských jílu jsou ve svém profilu vysokou vrstvou navezených zemin (mocnost cca 20 m), které budou dlouhodobě sedat a lze je těžko využít jinak než pro zemědělskou (s výhradami) nebo lesnickou činnost a další např. rekreační činnost.
- vzhledem k poloze a rozsahu chráněného ložiska cihlářských jílu je výhledově strategická příležitost zelené plochy (při cílené a koordinované prováděné rekultivaci vytěžených ploch) dále v 21. století rozšiřovat a postupně tak vytvářet i rekreační oblast nadmístního významu.
- plocha, kterou zaujímá vlastní skládka odpadů cca 3 ha, bude po ukončení jejího provozu (cca v r.2014 – 17) rekultivována, ale vzhledem k charakteru předchozího využití této plochy t.j. ukládání odpadů, ji nelze ani výhledově nijak využít a v souladu s legislativou je již stanoveno, že daný prostor bude muset být udržován stanoveným způsobem a pod kontrolou majitele skládky nejméně 40 roků po jejím uzavření. Po celou dobu provozu skládky nesměly být do ní ukládány odpady podléhající biologickému rozkladu, tekuté odpady, atd. Z toho vyplývá, že v tělese skládky nedochází v podstatě k objemnějšímu vývinu plynů (průběžně kontrolováno příslušnými měřeními autorizovanými osobami) a tím i k výraznějším změnám objemů z rozkladu uložených materiálů provázených jejich deformacemi a sedáním. To vede k předběžnému závěru, že po rekultivaci jejího povrchu, osetí travinami a další nízkokošenící vegetací, by se plocha mohla začlenit jako využívaná součást lesoparku (viz např. využití prostoru bývalé skládky v Adamově u Brna nebo rekultivace rozlehlé skládky na brněnské Černovické terase)
- při dílčím průzkumu možností a způsobů odstranění kypu deponovaných výklizových zemin z dřívější těžby jílu na západní straně areálu při ul. Zemědělské bylo zjištěno, že tato „hromada“ s objemem cca 300 000 m³ byla zřejmě při svém postupném vzniku v průběhu od 70. do 90. let minulého století využívána i jako skládka dalšího inertního stavebního odpadu, včetně velkorozměrových železobetonových prvků, panelů, bouračkových zdících materiálů. Z toho vyplývá, že v případě požadavku jejího odstranění bude nutno vynaložit neúměrně vysoké náklady na její likvidaci. Proto je navrhováno tyto vyvýšeniny dále dosypat, příp. ještě navýšit (dotvarovat) a v koordinované návaznosti na rekultivaci sousední plochy skládky odpadů využít jako trvalý ozeleněný-zalesněný prvek nového cíleně vytvořeného východního zeleného horizontu města, který je v současné době z urbanistického i pouze vizuálního pohledu velmi špatný a vzhled města poškozující. Dnes již existující a následně dotvarovaný „kopec“ s výhodnou svažítostí severním a severovýchodním směrem, by vytvořil i později vzrostlou vyšší zelení před sluncem chráněný sánkařský svah v n.m. výšce cca 250-270 m n.m. Takové řešení je pracně vytvářeno i v nižších a jižnějších polohách viz např. v Břeclavi, 158

m n.m, nebo Skiareál v Němčičkách 180 m n.m. nebo svah v Uhřicích 230 – 274 m n.m. Tím by byl vytvořen např. další prostor, svah pro sáňkování, kterých ve Šlapanicích mnoho není – navíc v blízkosti ZŠ a MŠ.

- velká část dotčených pozemků je ve vlastnictví města, část je ve vlastnictví UZSVM, což výrazně zlepšuje podmínky pro reálnost realizace záměru a redukuje potřebu nákladů na vybudování lesoparku.
- v návaznosti na další pokračování těžby cihlářských jíílů ve státem chráněné lokalitě severovýchodním a východním směrem společností Tondach min. v průběhu tohoto století, se jedná o strategickou příležitost postupného dalšího rozšiřování založeného lesoparku i oddechových zón do dalších navazujících vytěžených a rekultivovaných ploch s možností plánovitého a koordinovaného postupu v delším časovém období.
- základní terénní úpravy provádí při rekultivaci těžební společnost, což vytváří při koordinovaném postupu možnost výrazného snižování nákladů na plánovanou přeměnu oblasti v rekreační zónu. Zde je možné i zvážit vytvoření přírodní (rekreační) vodní plochy plněné z přirozených dešťových srážek zadržovaných spodními mohutnými jílovými vrstvami v podloží (z těžebního prostoru cihlářských jíílů TONDACH je nutné srážkové vody průběžně odčerpávat)
- v prostoru při hranici s areálem fy Bonagro a ukončené činnosti výroby antuky je možné za vytvořenou ozeleněnou terénní vlnou pro okolí krytém prostorem umístit činnosti, které město bude muset v blízké budoucnosti zajistit buď ze zákona (novelizace zákona o odpadech) nebo ze své potřeby. Jedná se o postupné vybudování životnímu prostředí neškodící infrastrukturu města a Satesa, t.j.:
  - nové středisko SSO, jehož stávající kapacity na ul. Dlouhá se stanou nedostačující a není prostor pro rozšíření (byly vyhlášeny dotační tituly SFŽP prioritní osa 4)
  - vybudování „Technického dvora“ pro potřeby Sateso pro odstavení a údržbu existující techniky (to by však šlo řešit v prostorách po zrušeném SSO na ul. Dlouhé) a dále plochy pro uložení (alespoň kryté plochy) materiálů pro zimní údržbu komunikací vč. chodníků (dnes neexistují vůbec, takže posypové materiály jsou uloženy na volném prostranství a při vlhkém zamrznutí s nimi lze obtížně nebo nelze vůbec manipulovat)
- vytvoření nového urbanisticky přívětivého východního horizontu města, včetně „odstínění“ pro město negativních důsledků existence areálu Bonagro v této lokalitě (po nalezení společného zájmu města a společnosti Bonagro. Terénní úpravy - dostatečně vyvýšený a vzrůstnou vegetací ozeleněný val - by byly realizovány na pozemcích většinou ve vlastnictví města souběžně s ul. Zemědělskou od vstupní brány do areálu Bonagra po dnes existující již výše popsany kopec výklizových materiálů, který by byl přerušen pro umožnění vjezdu do zmíněného nového areálu SSO, příp. dalších činností spol. Sateso. Vytvořením terénního valu následně osazeného vzrůstnou zelení by došlo nejen k pohledovému odstínění zemědělských budov a zařízení z pohledu od Šlapanic, ale také je předpoklad jeho funkce jako terénní hlukové překážky směrem k městu (hluk z provozu nové bioplynové stanice, využívání skladovacích věží na zrniny, hluk z obsluhy živočišné výroby a dalších činností) a také může bránit při pohybu zápachajících vzduchových mas ze živočišné výroby z areálu Bonagra západním směrem k městu, hlavně v ranních a večerních hodinách při vzniku inverzních stavů v ovzduší přirozeném proudění vzduchu směrem po úbočí Šlapanického údolí dolů do níže položené zástavby města.
- v plochách po těžbě jíílů se díky jejich silným vrstvám (prokázána mocnost min. 100 m) zadržuje srážková voda, která v průběhu těžby musí trvale odčerpávat. Tento stav by mohl být výhledově koordinovaně při rekultivaci a existenci záměru vytvořit Šlapanický lesopark využít pro vytvoření vodních ploch(y), možná i rekreačních jako lokální biotop apod.
- vytvořením lesoparku vznikne nové přirozené prostředí pro oživení krajiny ptactvem a zvěří
- ozeleněním uvažovaných ploch a řešením navrhovaným způsobem lze řešit nahromaděné zmiňované problémy z minulých územních rozhodnutí v oblasti Žuráně a okolního Slavkovského bojiště
- velikost uvažovaného prostoru lesoparku a již dnešní konfigurace tamního terénu vybízí také k úvaze o dalším možném využití. Vzhledem ke stávající a budoucí dostupnosti odpadových zemín ze stavební činnosti hlavně v blízkém Brně (např. připravovaná stavba tunelu Vinohrady v rámci dokončení velkého dopravního okruhu), by bylo možné s minimálními náklady např. již dnes delší dobu existující (cca 20 roků) již výše zmiňovaný kopec výklizových zemín ještě navýšit a dále severovýchodním směrem od města tvarovat tak, aby prostor byl výhodně využitelný i v zimním období pro sáňkování a dětské lyžování, což nikde jinde v intravilánu i extravilánu Šlapanic není reálné, viz bod textu výše

- cyklostezky pro okolní obce (Jířkovice, Ponětovice, Kobylnice,...), ale i pro obyvatele východních částí Brna
- podporu a úvahu o vytvoření ŠL LSP ve východní lokalitě města v navrhované oblasti podpořil i starosta Města Šlapanice ve svém rozhovoru v rámci akce Den s Deníkem ve Šlapanicích 8.6.2010
- realizace ŠL LSP by pro obyvatele Šlapanic mohla představovat také vytvoření malé protiváhy proti zdevastování krajiny a dnes zemědělských ploch realizací využití ploch jižně od nové tratě Brno-Přerov k průmyslovým účelům kolem letiště Tuřany
- využití všech rekultivovaných ploch realizací zelených ploch (ŠL LSP) přirozeně využije i ornici naváženou zpět na dané plochy.

Závěr

Město Šlapanice je situováno v krajině, kde dominantním určujícím prvkem je existence údolí Říčky. Okolní krajina je tvořena mírně zvlněnou plošinou s nadmořskou výškou v rozmezí 220 – 270 m n.m. Území je historicky dlouhodobě osídleno. Následkem lidské činnosti tu došlo i ke značným změnám ve vegetačním krytu. Převládají zde zcela instabilní společenstva kulturních plodin na orné půdě. Negativně se na ekologické stabilitě zemědělské krajiny odráží velmi malý podíl trvalých vegetačních formací, regulace vodních toků a odstranění břehových porostů. Podíl ploch s trvalou vegetací je v daném území velice nízký, mnoho ploch je využíváno „průmyslově“. Zastoupení lesů v této oblasti je minimální. Evidované lesní porosty se nachází pouze v údolí Říčky (Malý a Velký Hájek) tj. větší plochu zeleně ve Šlapanicích tvoří pouze lesopark v údolí Říčky a užitková zeleň, která má charakter zahrádek a sadů.

Krajina v blízkosti skládky má charakter bezlesé kulturní stepi, přírodní prvky v bezprostřední blízkosti hodnocené lokality nejsou.

Všechny tyto skutečnosti staví před Šlapanice možnost rozhodnutí o realizaci vize „Šlapanický lesopark“. Již při prvním a zběžném pohledu na Územní plán a další mapové podklady Šlapanic je ihned viditelné, že možnosti dalšího územního rozvoje v tomto směru jsou silně omezeny, ale jejich východní část tuto možnost poskytuje.